

PHƯƠNG PHÁP LUẬN TIẾP CẬN VỊ THẾ CỦA KINH TẾ TƯ NHÂN Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

TS. Nguyễn Văn Sanh - Ths. Đỗ Thị Thu Hiền*

Đại hội Đảng lần thứ XII thừa nhận kinh tế tư nhân là một động lực quan trọng trong kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Kinh tế tư nhân cùng với kinh tế nhà nước, kinh tế tập thể là nhân tố nội lực trong việc xây dựng một nền kinh tế độc lập, tự chủ. Để cung cấp thêm cơ sở phương pháp luận xác định vị thế của kinh tế tư nhân ở Việt Nam hiện nay, chúng ta cần nắm rõ nội hàm các khái niệm có quan hệ mật thiết với kinh tế tư nhân, đặc trưng của kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, cơ sở tồn tại hiện thực khách quan của kinh tế tư nhân và mối quan hệ với kinh tế nhà nước trong nền kinh tế.

• Từ khóa: phương pháp luận, kinh tế tư nhân, kinh tế thị trường.

The 12th Party Congress acknowledges that the private economy is an important force in the socialist-oriented market economy. Private economy and the state economy are internal forces in building an independent and autonomous economy. In order to provide a more methodological basis for determining the position of the private economy in Vietnam today, we need to understand the content of concepts that are closely related to the private economy, typical of the economy, socialist-oriented market, the basis of objective reality of private economy and the relationship with the state economy in the economy.

• Keywords: methodology, private economy, market economy.

Ngày nhận bài: 10/2/2019

Ngày chuyển phản biện: 13/2/2019

Ngày nhận phản biện: 20/2/2019

Ngày chấp nhận đăng: 22/2/2019

1. Một số khái niệm cơ bản

Để trả lời câu hỏi kinh tế tư nhân có vị thế như thế nào trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa? Chúng ta tìm hiểu một số khái niệm cơ bản sau đây.

Về khái niệm kinh tế tư nhân: Xung quanh khái niệm kinh tế tư nhân còn nhiều ý kiến chưa đồng nhất. Theo nghĩa rộng, kinh tế tư nhân được sử dụng để phân biệt với kinh tế nhà nước. Theo nghĩa hẹp, kinh tế tư nhân là một thành phần kinh tế dựa trên sở hữu tư nhân về tư liệu

sản xuất và lợi ích cá nhân. Theo nghĩa này, kinh tế tư nhân bao gồm các nội dung sau: Về sản xuất kinh doanh - kinh tế tư nhân bao gồm hộ gia đình, doanh nghiệp tư nhân tham gia vào sản xuất kinh doanh; Về hình thức tổ chức - kinh tế tư nhân bao gồm các hộ kinh doanh cá thể, các doanh nghiệp tư nhân, phần đầu tư của tư nhân vào khu vực kinh tế nhà nước, kinh tế có vốn đầu tư nước ngoài.

Về khái niệm kinh tế thị trường: Kinh tế thị trường là nền kinh tế mà trong đó người mua và người bán tác động với nhau theo quy luật cung cầu, giá trị để xác định giá cả và số lượng hàng hóa, dịch vụ trên thị trường.

Về khái niệm kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa: Kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là một cơ chế quản lý kinh tế được Đảng Cộng sản Việt Nam sáng tạo ra và được triển khai ở Việt Nam từ thập niên 1990 tới nay. Chưa có một định nghĩa xác định về kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa mà chỉ có nguyên lý chung về nó. Đó là một nền kinh tế vận hành theo cơ chế thị trường có sự quản lý chặt chẽ của nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa hướng tới mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh.

2. Đặc trưng của kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa

Trên cơ sở nguyên lý chung đó, kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta có các đặc trưng sau đây:

* Học viện Tài chính

Một là, kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là nền kinh tế hỗn hợp, vừa vận hành theo cơ chế thị trường, vừa có sự điều tiết của nhà nước. Các quy luật khách quan của thị trường được tôn trọng, đồng thời nền kinh tế chịu sự chi phối của các quy luật kinh tế xã hội chủ nghĩa.

Hai là, kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là một nền kinh tế đa dạng các hình thức sở hữu, trong đó kinh tế nhà nước giữ vai trò chủ đạo, ngày càng trở thành nền tảng vững chắc của nền kinh tế.

Ba là, kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là nền kinh tế mà trong đó phân phối được thực hiện chủ yếu theo kết quả lao động, hiệu quả kinh tế và mức đóng góp vốn. Chú trọng phân phối lại qua phúc lợi xã hội.

Bốn là, các tổ chức chính trị, tổ chức xã hội, nghề nghiệp và nhân dân được khuyến khích tham gia vào quá trình phát triển kinh tế.

3. Xác định vị thế của kinh tế tư nhân trong kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam hiện nay

Nút thắt lớn nhất khi bàn về vị thế của kinh tế tư nhân trong kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là khái niệm kinh tế tư nhân chưa đồng nhất, khái niệm kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa chưa được xác định một cách chuẩn mực, khoa học. Tuy nhiên, kinh tế tư nhân và kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là những thực thể kinh tế tồn tại hiện thực. Trên cơ sở tồn tại hiện thực đó, có đủ cơ sở khách quan để xác định vị thế của kinh tế tư nhân trong kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa.

Trước hết phải nhận thức và khẳng định các tiền đề hiện thực sau đây:

Một là, kinh tế tư nhân dù định nghĩa như thế nào đi chăng nữa thì xét về mặt bản chất, nó là thực thể kinh tế dựa trên cơ sở của sở hữu tư nhân về tư liệu sản xuất và lợi ích cá nhân. Khái niệm cá nhân có 3 cấp độ: một người, một nhóm người, một giai cấp là thiểu số trong toàn bộ dân cư. Theo cách tiếp cận đó, kinh tế nhà nước là mặt đối lập của kinh tế tư nhân, là thực thể kinh tế dựa trên sở hữu công hữu về tư liệu sản xuất, là hạt nhân của kinh tế xã hội chủ nghĩa.

Hai là, kinh tế xã hội chủ nghĩa là một tồn tại hiện thực. Tính hiện thực tồn tại của nó được thể hiện ở sự ra đời, thời gian tồn tại và các thành tựu mà nó mang lại. Việc kinh tế xã hội chủ nghĩa chưa đạt đến các chuẩn mực theo yêu cầu của các lý thuyết khoa học không thể là căn cứ để bác bỏ sự tồn tại hiện thực của nó. Sự thừa nhận và khẳng định tính tồn tại hiện thực của kinh tế xã hội chủ nghĩa là một tiền đề quan trọng để tháo gỡ các nút thắt trong nhận thức lý luận.

Ba là, cơ chế thị trường là sản phẩm, thành quả phát triển của nền kinh tế thế giới. Cơ chế thị trường không phải là công cụ đặc trưng riêng có của nền kinh tế tư bản. Do đó, kinh tế xã hội chủ nghĩa hoàn toàn có thể sử dụng cơ chế thị trường cho sự vận hành và phát triển mà không sợ mất đi bản chất xã hội chủ nghĩa. Sự ra đời và phát triển của kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam từ năm 1986 đến nay và những thành quả mà nền kinh tế Việt Nam đạt được thời gian qua là bằng chứng chứng minh cho tính hợp lý của sự kết hợp đó.

Bốn là, một tiền đề hiện thực quan trọng của quy luật phát triển tư duy cần phải nhận thức là: tồn tại có trước, tư duy có sau; tồn tại quyết định sự hình thành và phát triển của tư duy. Do đó, không nhất thiết phải có lý luận hoàn thiện về kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa thì mới có kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa trong hiện thực.

Trên cơ sở những tiền đề nêu trên, có thể đưa ra một số nhận định sau đây:

Thứ nhất, cơ chế thị trường là một cơ chế vận hành của kinh tế, là thành tựu phát triển của kinh tế thế giới. Do đó, kinh tế xã hội chủ nghĩa hoàn toàn có thể sử dụng cơ chế thị trường cho sự phát triển của mình mà không sợ mâu thuẫn với bản chất của chủ nghĩa xã hội.

Thứ hai, sự phát triển kinh tế Việt Nam 32 năm qua thu được nhiều thành quả rực rỡ. Vị thế của kinh tế Việt Nam được nâng cao rõ rệt trong nền kinh tế thế giới. Việt Nam đã trở thành đối tác kinh tế quan trọng của các nước phát triển. Thành quả đó khẳng định tính hợp lý của mô hình kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa của Việt Nam.

Thứ ba, một nền kinh tế vận hành theo cơ chế thị trường thì lấy quan hệ hàng hóa tiền tệ làm trục chi phối xuyên suốt. Các chủ thể của nền kinh tế ấy phải có sự tách biệt, sự độc lập tương đối về sở hữu đối với tư liệu sản xuất và lợi ích. Do đó, trong nền kinh tế thị trường, kinh tế tư nhân phải là chủ thể kinh tế cơ bản. Giả định trong một nền kinh tế chỉ có nhà nước, không có kinh tế tư nhân; hoặc kinh tế tư nhân chiếm tỉ trọng không đáng kể thì sẽ không có quan hệ hàng hóa-tiền tệ, nếu có, quan hệ hàng hóa-tiền tệ ấy chỉ là hình thức, không thực chất.

Thứ tư, nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa có hai chủ thể cơ bản: kinh tế tư nhân-cơ sở của cơ chế thị trường và kinh tế nhà nước-nhân tố quy định tính định hướng xã hội chủ nghĩa. Xét trong tính bản chất tồn tại thì đó là hai mặt đối lập của kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Hai mặt đối lập này vừa thống nhất, vừa cạnh tranh với nhau.

Sự thống nhất giữa kinh tế tư nhân và kinh tế nhà nước thể hiện ở chỗ chúng là hai mặt không thể thiếu của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Sự thống nhất còn biểu hiện ở chỗ chúng bổ sung cho nhau để khai thác mọi tiềm lực của nền kinh tế. Do giới hạn về quy mô vốn, nguồn nhân lực; do mục đích tồn tại là theo đuổi lợi nhuận, kinh tế tư nhân không phải đáp ứng được mọi yêu cầu của phát triển kinh tế - xã hội. Mặt khác, kinh tế nhà nước cũng chưa đủ lực để tạo ra điều kiện tối ưu cho sự phát triển của toàn bộ nền kinh tế. Sự thống nhất giữa kinh tế tư nhân và kinh tế nhà nước tạo ra điều kiện khai thác mọi tiềm lực cho sự phát triển.

Sự cạnh tranh giữa kinh tế tư nhân và kinh tế nhà nước là sự cạnh tranh giữa hai mặt đối lập, do đó, nó là động lực của sự phát triển. Khi phân tích cạnh tranh giữa kinh tế tư nhân và kinh tế nhà nước cần chú ý các vấn đề sau đây:

Thứ nhất, nếu quá nhấn mạnh nội dung bài trừ nhau sẽ không thấy được vai trò của mặt này là tiền đề cho sự tồn tại và phát triển của mặt kia và ngược lại.

Thứ hai, nếu quá nhấn mạnh vai trò của giai đoạn chuyên hóa giữa các mặt đối lập thì chỉ thấy

vai trò của đấu tranh đối với sự ra đời của cái mới, không thấy được vai trò của đấu tranh đối với sự lớn lên của cái đang tồn tại.

Thứ ba, sự điều tiết của nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa có ý nghĩa đặc biệt quan trọng trong cạnh tranh giữa kinh tế tư nhân và kinh tế nhà nước. Sự điều tiết của nhà nước vừa đảm bảo cho cạnh tranh diễn ra đúng theo quy luật khách quan, vừa đảm bảo định hướng xã hội chủ nghĩa trong sự phát triển của nền kinh tế. Đặc biệt, sự điều tiết của nhà nước sẽ đảm bảo cho giai đoạn chuyên hóa của các mặt đối lập diễn ra theo hình thức tối ưu nhất hoặc kinh tế tư nhân chuyên hóa thành kinh tế nhà nước, hoặc cả hai chuyển thành những hình thức mới cao hơn mang trong nó tính xã hội ngày càng được mở rộng. Cần chú ý rằng, sự chuyên hóa giữa các mặt đối lập phải tuân theo những quy luật khách quan mới tạo ra sự phát triển nhảy vọt.

Như vậy, về mặt lý luận, kinh tế tư nhân là nhân tố cơ bản của kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, vừa là động lực to lớn cho sự phát triển nền kinh tế ấy. Về mặt thực tiễn, sau 32 năm triển khai phát triển kinh tế tư nhân ở Việt Nam đã đem lại thành quả đáng kinh ngạc cho sự phát triển. Các chỉ số tăng trưởng, chỉ số về cơ cấu nền kinh tế, chỉ số cơ cấu việc làm... đã chứng minh vị thế của kinh tế tư nhân trong nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Mặt khác, sự lớn mạnh của kinh tế tư nhân cả về mặt chất và mặt lượng; sự củng cố vững chắc định hướng xã hội chủ nghĩa của nền kinh tế cho thấy mô hình kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam là phù hợp với các quy luật khách quan.

Tài liệu tham khảo:

Đảng Cộng sản Việt Nam, Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2016.

Nghị quyết 10-NQ/TW ngày 03/06/2017 của Ban chấp hành Trung ương Đảng khóa XII về phát triển kinh tế tư nhân trở thành một động lực quan trọng của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa.